Айцец ЯЎСТАФІЙ
(ХАЛІМАНКОЎ)

VIII*

Зноў гартаю свае ўрыўкі, шматкі былога жыцця — быццам хтосьці рассыпаў пачак старых зжаўцелых фотакартак — вабных, чароўных, п'янлівых; яны, нібы добрае віно, насталіся ў маёй памяці, і цяпер сваёй шчырасцю нанова закруцілі, заваражылі… Come on!

Hey! Mr. Tambourine Man, play a song for me, I'm not sleepy and there is no place I'm going to…[1]

Зноў пачынаю пісаць з пачуццём, быццам гэта не чарговы бессэнсоўны набор літар і слоў, а якая-небудзь перадсмяротная запіска. З некаторага часу, а менавіта з таго, калі я пачаў пісаць, прыжылася ў вантробʼі маім устойлівая манія праследу. І праследвальнік — мой талент.

Я чую ягоны голас: «Дадому! Ты загуляў у лепшых славянскіх традыцыях. А пачыналася ўсё выдатна: цябе любяць, цябе паважаюць, церпяць твае капрызы... Табе шмат даруюць. Але ж! Рана ці позна да цябе пачынаюць даходзіць першыя весткі з рэальнасці, якую ты так упарта ігнараваў. Весткі гэтыя — сумневы ва ўсім; ёсць сумненне нават у самой прыродзе сумнення, таму што я ўжо ні ў чым не знаходжу сэнсу. Там, звонку, па-за сценамі твайго свята, жывуць нармальныя людзі, якія толькі і чакаюць, каб накінуцца на цябе і задушыць сваёй нармальнасцю — паспрабуй толькі выйдзі да іх, пакажыся... На жаль, кола сціскаецца: даходзіць усё больш благіх вестак з таго, нармальнага, свету. Яны руйнуюць твае дні і ночы, даводзячы думкі і пачуцці да знямогі, да поўнага “безграшоўя”. Вось у чым уся справа: ад іх можна адкупіцца толькі грашыма, але... усё менш і менш з табой застаецца людзей, якія падзяляюць тваё свята. Надыдзе той дзень, калі ўсё скончыцца і давядзецца выйсці з гэтага цудоўнага палаца, гэтага тэатра, дзе ты так выдатна разыгрываў усіх. І галоўнае — самога сябе.

Трэба выходзіць і здавацца. Набліжаецца канец. Па сутнасці, самае галоўнае — годна сысці. Сёння цябе вынесуць з палаца напаўжывога, а заўтра там разыграюць яшчэ адну п'есу, яшчэ адзін лёс. Будуць новыя героі, новыя гледачы...

Здаецца, ты дайшоў да жабрацтва, і жыццё тваё ператварылася ў адзін бестэрміновы пазыковы “поліс”. Па-сапраўднаму важна толькі адно: адгадаць, калі за табой прыйдуць. Як яны будуць выглядаць, тыя наёмныя забойцы? Але ж хіба гэта так важна... Памерці — ці не значыць гэта асляпіць сябе настолькі, каб убачыць усё па-іншаму? Нездарма сляпыя людзі выглядаюць такімі мудрымі.

Дазволь, дружа, і мне перад смерцю яшчэ раз усё пракруціць, перажыць…»

---

* *Апошні запіс*

[1] Словы са знакамітай песні Боба Дзілана «Містэр з тамбурынам» (Пераклад: «Хэй, Містар з тамбурынам! Сыграй мне песеньку, бо я не магу заснуць і няма мне куды сысці…»).

О, гэтыя жоўтыя, высмаглыя старонкі!.. Кніга, жахлівая сваёй шчырасцю. З усіх раней прачытаных мною кніг гэта засталася апошняй — усё сваё жыццё я адрэдагаваў настолькі, што з прапанаванай часам і абставінамі анталогіі набрана было на абзац. Дый што такое было маё жыццё — прытон разнастайных сумненняў і перакананняў, дурной радасці і падробленага смутку, самазваных геніяў і прарокаў — усіх, каго я стварыў, каб потым пакутаваць з імі. Калі пераварочваў апошнюю старонку эпілога, думаў — не перажыву. Але сталася так, што каханне, якое я цягаў за спінай у торбе, даўно пераспела, пратухла...

Так я блукаў па свеце, непрыкаяны. Часам падарожжа маё абрывалася: раптам ўвап'ецца кляшчом, заб'е ў сэрцы струмень глыбокага смутку, і тады ў душы маёй пачыналі біцца — люта і глуха — грымоты вялікай журбы: «Праўда, праўда гэта, — шаптала яна, — адкрыць таямніцу, якая помсціць табе потым усё жыццё. Здаецца, ты і бачыш нешта, але ўсе кажуць, што ты з'явіўся на гэты свет слепанароджаным».

І што ты на гэта скажаш? Губляешся ў ненаедным людскім маскарадзе, шукаеш родныя душы, і калі знойдзеш, бяжыш зноў у нікуды, адхрышчваешся... выкідваеш белы сцяг, у які цябе загорнуць потым, як у саван, і, пляснуўшы пячаткай, — «паэт», — адправяць у самае сэрца Поўні. Там ты доўга будзеш драць неба, зрываючы ў кроў лініі лёсу на далонях, будзеш выць і патрабаваць справядлівага суда, аж покуль не ўспомніш: у мінулым жыцці ты сарваў голас... У мінулым жыцці ты быў вершнікам на чале Дзікага палявання караля Стаха, вершнікам, які гойсаў па прасторах краіны «Мроя» і галасіў пранізлівымі словамі вечнай Кнігі:

Воззри Господи яко печален есмь,
и чрево мое смутися во мне.
И превратися сердце мое яко горкости исполнися!..[1]

Але ўсе рабілі выгляд, што цябе не чуваць, ты скакаў і скакаў, аж покуль не надакучыў «усяму народу» і… цябе, пстрыкнуўшы, збілі і паклалі ў карабок з пад дзедаўскага тытуня «Віленскі кірмаш». Дзе табе і месца… Калі-нікалі ты браў адтуль шматок тытунёвага натхнення і выклікаў з нябыту аднаго за адным выцвілых духаў Поўні, пачыналася Камедыя Дэль Артэ, галоўную ролю ў якой па-ранейшаму выконваў твой стары знаёмы кат — твой талент:

«Дружа, уяві сабе, колькі разоў, калі мне здавалася, што я стаю на парозе нейкага новага дзіўнага адкрыцця… кожны раз прыходзіў ён, мой "чорны чалавек". Прыходзіў, каб замовіць новы верш, прыходзіў і стаяў на парозе: чакаў ад мяне адказу. Я адчуваў сябе ідыётам, адчуваў, што ўжо даўно бессаромна займаю ў гэтым жыцці нечае месца. І мне ўсё гэта ўрэшце надакучыла.

Але потым я заўважыў, што "чорны чалавек" — гэта я сам, і што стаю я не на парозе, а перад люстэркам, і што ўсё гэтае "дэжавю" паўтараецца зноў і зноў… Канца гэтаму, здаецца, не будзе!.. Я б хацеў заснуць вечным сном, супакоіцца, альбо, нарэшце, пагрузіцца ў непралазны гушчар жыцця. Толькі штосьці зноў выплёўвае мяне, нібы корак, на паверхню. Рысы майго твару пастунова растаюць — я магу лічыць сябе кім заўгодна. Аддайце ж мне маё права жыць ці памерці!..»

I'm branded on my feet,
I have no one to meet
And the ancient empty street's too dead for dreaming[2].

Урэшце прыходзіць яна, і становіцца зразумела, што ўсё зусім не так, як ты гэта сабе ўяўляў... Я не памятаю яе імя, але гэта ўжо і не трэба. Яна ўкладвае мяне на дно старой лодкі і адпраўляе ў бясконцае падарожжа, нібы мерцвяка з аднайменнага фільма Джармуша.

І ў той жа час я іншы, нованароджаны, стаю на беразе, сачу за лодкай, пакуль тая не знікае на гарызонце — а з ёй знікае ў нябыт маё мінулае жыццё. І гэта пачатак канца — пачатак жаданай свабоды ад самога сябе.

[1] Урыўкі з біблійнай кнігі «ПЛАЧЬ ЕРЕМИИ» (пераклад Францыска Скарыны, выдадзена ў Празе ў 1519 г.).

[2] Боб Дзілан, «Mr Tambourine Man». Пераклад: «Мне наканавана стаяць тут на нагах, бо няма з кім сустракацца, бо гэтая старажытная і пустая вуліца прынесла смерць усім маім марам…»